

TÜRKİYE AFRİKA'DA: EYLEM PLANININ UYGULANMASI VE DEĞERLENDİRME ON BEŞ YIL SONRA*

TURKEY IN AFRICA: THE IMPLEMENTATION OF THE ACTION
PLAN AND AN EVALUATION AFTER FIFTEEN YEARS*

LA TURQUIE EN AFRIQUE: UN BILAN DE LA MISE EN OEUVRE
DU PLAN D'ACTION QUINZE ANS APRES*

تركيا في افريقيا : تطبيق خطة العمل
وتقييم بعد خمسة عشر عاما

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
CENTRE D'ETUDES STRATEGIQUES SUR LE MOYEN-ORIENT
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

**TÜRKİYE AFRİKA'DA:
EYLEM PLANININ UYGULANMASI VE
DEĞERLENDİRME ON BEŞ YIL SONRA***

**TURKEY IN AFRICA:
THE IMPLEMENTATION OF THE ACTION PLAN
AND AN EVALUATION AFTER FIFTEEN YEARS***

**LA TURQUIE EN AFRIQUE:
UN BILAN DE LA MISE EN OEUVRE DU
PLAN D'ACTION QUINZE ANS APRES***

**تركيا في افريقيا : تطبيق خطة العمل
وتقييم بعد خمسة عشر عاما**

ORSAM Rapor No: 125

Temmuz 2012

ISBN: 978-605-4615-20-9

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2012

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Tarihçe

Türkiye’de eksikliği hissedilmeye başlayan Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika çevrelerinin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla, 1 Ocak 2009 tarihinde Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) kurulmuştur. Kısa sürede yapılanan kurum, çalışmalarını Ortadoğu özelinde yoğunlaştırmıştır.

Ortadoğu’ya Bakış

Ortadoğu’nun iç içe geçmiş birçok sorunu barındırdığı bir gerçektir. Ancak, ne Ortadoğu ne de halkları, olumsuzluklarla özdeşleştirilmiş bir imaja mahkum edilmemelidir. Ortadoğu ülkeleri, halklarından aldıkları güçle ve iç dinamiklerini seferber ederek barışçıl bir kalkınma seferberliği başlatacak potansiyele sahiptir. Bölge halklarının bir arada yaşama iradesine, devletlerin egemenlik halklarına, bireylerin temel hak ve hürriyetlerine saygı, gerek ülkeler arasında gerek ulusal ölçekte kalıcı barışın ve huzurun temin edilmesinin ön şartıdır. Ortadoğu’daki sorunların kavranmasında adil ve gerçekçi çözümler üzerinde durulması, uzlaşmacı inisiyatifleri cesaretlendirecektir. Sözkonusu çerçevede, Türkiye, yakın çevresinde bölgesel istikrar ve refahın kök salması için yapıcı katkıları sürdürmelidir. Cepheleşen eksenlere dahil olmadan, taraflar arasında diyalogun tesisini kolaylaştırmaya devam etmesi, tutarlı ve uzlaştırıcı politikalarıyla sağladığı uluslararası desteği en etkili biçimde değerlendirebilmesi bölge devletlerinin ve halklarının ortak menfaatidir.

Bir Düşünce Kuruluşu Olarak ORSAM’ın Çalışmaları

ORSAM, Ortadoğu algılamasına uygun olarak, uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve uygun pozisyonların alınabilmesi amacıyla, kamuoyunu ve karar alma mekanizmalarına aydınlatıcı bilgiler sunar. Farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretir. Etkin çözüm önerileri oluşturabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarını teşvik eder. ORSAM; bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayım kapasitesine sahiptir. ORSAM, web sitesiyle, aylık Ortadoğu Analiz ve altı aylık Ortadoğu Etütleri dergileriyle, analizleriyle, raporlarıyla ve kitaplarıyla, ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu literatürünün gelişimini desteklemektedir. Bölge ülkelerinden devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve STK temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak bilgi ve düşüncelerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır.

* ORSAM, The Middle East Studies Association (MESA) üyesidir.

TAKDİM

Afrika tarih boyunca konumu ve doğal kaynaklarıyla sömürgecilerin işgal alanı olmuştur. Kıta, coğrafi keşifler ve sanayi devrimi sonrası Avrupa için insan gücü ve hammadde kaynağı olarak görüldü. Osmanlı Devleti yayıldığı coğrafya itibarıyla bir Afrika devleti de sayılabilir. Osmanlı Devleti'nin Afrika'da birçok eyaleti olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Kuzey ve Doğu Afrika'daki varlığı Avrupa sömürgeciliğini bu bölgelerden uzak tutmuştur.

Türk bağımsızlık savaşı özellikle Kuzey Afrika'ya örnek teşkil etmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye, Afrika'da büyükelçilikler açmış ve bağımsızlığına kavuşan Afrika ülkelerinin ilk tanıyan ve destekleyen ülkelerden biri olmuştur. Bu tarihsel arka plan Afrika ülkelerinin Türkiye'yi yakın görmesinin ve iyi ilişkiler kurmasının nedenidir.

Türkiye-Afrika ilişkileri son yıllarda önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1998 yılında Afrika Eylem Planı'nın ortaya çıkışı, Türkiye'nin Afrika'ya bakışında yeni bir dönemi başlatmıştır. Eylem Planı ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini geliştirmek için Türkiye, Afrika devletleriyle ilişkilerini bir bütün olarak ileri götürmeyi; teknik ve bilimsel işbirliğini, ticari ve ekonomik projelerde ortaklık öngören anlaşmalar amaçlanmıştır. Plan, Türkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 2003 yılı başlarında, "Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi"nin hazırlanması ve Afrika ülkelerinde yeni Ticaret Müşavirlikleri'nin açılmasıyla pekiştirilmiştir. 2005 yılı Türkiye'de Afrika yılı ilan edilmiş, Afrika Birliği Türkiye'yi stratejik ortak olarak kabul etmiştir. 2008 yılında ise Türkiye, Afrika Kalkınma Bankası'na bölge dışı üye olarak kabul edilmiştir. DPT ve TİKA Afrika açılımında önemli rol üstlenmişlerdir. Yine bu süreçte Cumhurbaşkanı ve Başbakan düzeyinde yapılan ziyaretler Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerine verdiği önemi göstermektedir.

Emekli Büyükelçi Numan Hazar'ın "Türkiye Afrika'da: Eylem Planının Uygulanması ve Değerlendirme On Beş Yıl Sonra" adlı raporu yakın döneme ilişkin kapsamlı bir inceleme yapıyor. Raporda son dönem Türkiye-Afrika ilişkilerinde ekonomik, kültürel, ticari ilişkilerin geliştirilmesi için yapılan faaliyetler ele alınmaktadır. Çalışma, on beş yılda yapılmış siyasi, diplomatik ve ticari teşebbüslerin titiz bir istatistiki dökümü olarak okunabilir.

Ayrıca, yazım çalışmalarına katkılarından dolayı Paris UNESCO Sekreteryasından Hélène Longpré'ye teşekkürlerimizi ifade ediyoruz. Bu zaman zarfında alınan yolun önemini anlamamızı sağlayan raporda önemli bilgi, açıklama ve değerlendirmeler bulacaksınız. Türkiye Afrika ilişkileri konusundaki yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağını umduğumuz bu raporu ilginize sunuyoruz.

Hasan Kanbolat
ORSAM Başkanı

BÜYÜKELÇİ (E) NUMAN HAZAR

1945 yılında Tarsus'ta doğmuştur. 1966 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin Diploması ve Dış Münasebetler Bölümü'nden mezun olmuştur. 1967 yılında Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başladıktan sonra yurt dışında çeşitli diplomatik görevlerde bulunmuştur: Ottawa, Kanada'da İkinci Kâtip; Lefkoşa, Kıbrıs'ta Başkâtip; iki dönem (yedi yıl) süresince Washington D.C. ABD'de Müsteşar ve Birinci Müsteşar; Yeni Delhi, Hindistan'da Misyon Şefi Yardımcısı; Bonn, Federal Almanya'da Elçi-Müsteşar; ve Ankara'da Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Özel Kalemde Özel Kalem Müdürü olarak görev almasının yanı sıra, Dışişleri Bakanlığında Siyaset Planlama, Kültürel İlişkiler, Avrupa Konseyi Dairelerinde çalışmış, Afrika, Doğu Asya ve Pasifik/İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Müdürü görevinde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'ni temsilen, Lagos, Nijerya'da Büyükelçi, Strasbourg'daki Avrupa Konseyi'nde Büyükelçi/Daimi Temsilci ve sonrasında da Paris'teki Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı UNESCO'da Büyükelçi/ Daimi Temsilci olarak görev yapmıştır. Millî Savunma Bakanı'na Büyükelçi/Dış Politika Danışmanı olarak atanmış ve iki yıl hizmet verdikten sonra, Dışişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı olarak görevlendirilmiştir. 2010 yılında emekli olduktan sonra 2011 yılında Türkiye tarafından, merkezi Tahran'da bulunan Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (ECO) yeniden yapılandırılması ile görevli Akil Adamlar Grubu (Eminent Persons Group) (EPG) Türkiye Temsilcisi olarak görevlendirilmiş ve 10 üyeden oluşan (Türkiye, İran, Pakistan, Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan) Akil Adamlar Grubu'nun geçen yıl Tahran'da yapılan toplantısında tüm Grubun (EPG) Başkanı seçilmiştir. Halen bu görevini sürdürmektedir. Farklı uluslararası konularda Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca dillerindeki çeşitli makalelerinin yanı sıra, Türkçe olarak kaleme aldığı "Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri" ile "Uluslararası Politika ve Uygarlıklar" adındaki iki kitabın da yazarıdır. Fransızca, Almanca ve İngilizce dillerini konuşmaktadır.

Hazırlayan: Numan HAZAR
Emekli Büyükelçi

TÜRKİYE AFRİKA'DA: EYLEM PLANININ UYGULANMASI VE DEĞERLENDİRME ON BEŞ YIL SONRA*

Son yıllarda Türkiye, Afrika ülkeleriyle ilişkilerini her alanda geliştirmek için çabalarını artırmıştır.

Bu çerçevede, Afrika ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek için geçmişte, zaman zaman da olsa, az çok yoğun girişimler olmuştur. Türkiye, Birleşmiş Milletler nezdinde Kıbrıs konusunda zorluklarla karşılaşınca heyetler veya temsilciler Afrika ülkelerine gönderilmiştir. Kimi durumlarda ekonomik ve ticari işbirliği olanaklarını geliştirmek için aynı şekilde özel temsilciler gönderilmiştir. Ama Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini tüm yönleriyle kapsayan genel bir plan düşünülmemiştir.

Türkiye'nin, bir eylem planı tasarlayarak hiçbir ayırım yapmadan tüm Afrika Kıtası ile ilişkilerini geliştirmek istemesi 1998 yılında olmuştur. Türk yetkililerini bir eylem planını yapmaya yönelten temel düşünce, Türkiye ile Afrika kıtası arasındaki ilişkilerin mevcut büyük potansiyel dikkate alındığında tatmin edici görünmediği saptamasından kaynaklanmıştır. Afrika kıtasıyla ilişkileri büyük ölçüde artırmak gerekiyordu.

Eylem planı fikri, hükümet temsilcilerinin, Afrika'daki Türkiye büyükelçilerinin, özel sektör temsilcilerinin, Afrika ülkelerinin fahri

başkonsoloslarının katıldığı çeşitli toplantılar çerçevesindeki görüşmelerle 1998 yılında olgunlaştı.

Bu toplantılardaki görüşler ışığında Dışişleri Bakanlığı, Afrika Kıtası ile Türkiye'nin ilişkilerini düşünülebilecek her alanda geliştirmek için bir eylem planı hazırlamıştır.

Ama neden? Bu soruya cevap vermek için önce Türkiye'nin bu politikası ile ilgili bazı hususları vurgulamak gerekir.

Türkiye'nin politik, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda Afrika ülkeleriyle ilişkileri arzu edilen düzeye gelemiyordu. Bir yandan ilişkiler, gelişen ve dikkate değer ekonomik ve ticari bir büyüme gösteren Türkiye gibi bir ülkenin boyutlarıyla orantılı değildi. Öte yandan diplomatik ilişkiler yeterince kurulmadığı için Türkiye ile Afrika ülkelerinin, ancak Birleşmiş Milletler Örgütü, İslam İşbirliği Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar içinde ilişkileri vardı. Ayrıca ekonomik, ticari ve kültürel ilişkiler tam potansiyel düzeylerine erişememişti. Türkiye Afrika'nın sorunlarını ve zorluklarını bilmiyordu. Öte yandan Afrikalılar, yaygın düşüncelerin de etkisiyle, Türkiye ile ilgili diplomatik konularda olumlu bir anlayışa sahip değillerdi.

Ama Türkiye'nin tüm Afrika ülkeleriyle özel ilişkiler geliştirmek ve sürdürmek hususunda kimi avantajları vardı:

* Türkiye'nin Afrika'da sömürgeci bir geçmişi yoktu. Gerçekten de Afrika'daki eyaletleri, vilayetleri ve halklarıyla ve komşu devletlerle çok güzel ilişkiler içinde olması dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu da aslında bir Afrika ülkesiydi. Sömürgeci bir devlet değildi, tüm milletlerin milli kimliklerini koruyarak dini özgürlüklerine özgürce sahip olduğu Roma İmparatorluğunun pax romana'sı gibi yalnızca pax ottomanica'yı, bir barış sistemini temsil ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu İspanya'nın Kuzey Afrika'daki sömürgeci yayılımına engel olmuştur. Bundan dolayı Cezayir, Tunus ve Libya milli kimliklerini Türklere borçludur. Aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu, Doğu Afrika'da Portekiz sömürgeciliğine engel olunmasında önemli bir rol oynamıştır.

* Bir Afrika ülkesi olan Osmanlı İmparatorluğuna şu Afrika eyaletleri ve vilayetleri dahil idi: Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Habeş Eyaleti (Somali, Eritre, Cibuti, bugünkü Etiyopya'nın Harrar bölgesi ve bugünkü Sudan'ın Kızıl Deniz kıyısını içine almaktadır) ile Sudan'ın kendisi. Nijer, Çad ve Uganda'nın kimi bölgeleri de Osmanlı Devleti'nin sınırları içersisinde kalmaktaydı.

* Osmanlı İmparatorluğunun Zanzibar, Güney Afrika ile de dostluk ilişkileri ve tarihte Sahra'nın büyük bölümüne hükmeden Kanem-Bornu Devleti ile ittifakı vardı.

* Sayıları çok olmasa da Türkiye'de yaşayan Afrika kökenli Türk vatandaşları da vardır.

* Afrika ülkelerinde Türkiye'ye karşı bir sempati vardır. Afrika'nın Müslümanları dini ortaklıkları dolayısıyla Türkiye ile dostluğa iyi gözle bakmaktadır. Bunun yanında, Afrika'nın Hıristiyan halklarının, Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarına ve laiklik sistemine bir hayranlığı vardır. Ama bir bütün olarak Afrika, çağımızdaki ilk ulusal kurtuluş

savaşı olarak kabul edilen Türkiye'nin bağımsızlık savaşına ve kimi Afrika ülkeleri liderlerine ulusal bağımsızlık dönemleri başlarında iyi bir örnek olan Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlara özel bir hayranlık duymaktadır. Zaten Cezayir, Mısır, Tunus, Libya, Nijerya, Gana, Senegal ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Kemalizmin izlerini görmek mümkündür.

* Son olarak, Osmanlı İmparatorluğunun da sanayileşmiş Avrupa devletleri tarafından parçalanma ve sömürgeleştirilme tehdidine maruz kaldığını da eklemek gerekmektedir.

* Türkiye Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek hususuna her zaman önem vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından birkaç yıl sonra 1926 yılında Türkiye Etiyopya'da bir Büyükelçilik açmıştır. O tarihlerde Afrika'da yalnızca birkaç bağımsız ülkenin olduğunu unutmamak gerekir. Türkiye, sömürgeleştikten kurtulma sürecinin başlangıcından itibaren tüm Afrika ülkelerinin bağımsızlığını tanımış ve kimi ülkelerde büyükelçilik açmıştır.

* Osmanlı İmparatorluğu, 1914 yılına kadar Afrika'nın parçalanmasına yön veren bir "Genel Anlaşma"nın ilan edildiği Berlin Konferansı'na (Kasım 1884-Şubat 1885) ka-

tilmasına karşın Afrika'nın Avrupa devletleri tarafından paylaşılmasına ilke olarak karşı çıkmıştır. Konferans'ta üzerinde durulan ilk ilke hinterland ilkesi idi. Bir kıyıya yerleşmiş her devletin komşu gücün bölgeleri sınırlarına kadar iç bölgede hakları vardı, ama gerçek işgal olmadan hinterland ilhak edilemezdi ve her tür toprak ele geçirme veya yerlilerle yapılan anlaşmaların diğer imzacı taraflara bildirilmesi gerekiyordu. Osmanlı İmparatorluğunun görüşü Avrupa Devletlerinin, özellikle Fransa'nın görüşü ile uyuşmuyor, Osmanlı vilayeti Trablusgarp'ın hinterlandı konusunda Fransa ile çatışıyordu. Çünkü Osmanlı İmparatorluğunun, Büyük Sahra ile İmparatorluğun Akdeniz limanları arasındaki tarihi ticaret yolunu kontrol eden Tuaregler dahil bölgenin yerlileriyle iyi ilişkileri vardı.

* Öte yandan Afrikalılar, büyük ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmeler gerçekleştiren ve gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin tüm Afrika ülkelerine diğer ülkelerden daha iyi bir model olabileceği görüşündedir. Başka bir ifade ile Afrikalılar Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanabileceklerdir.

* Türkiye Birleşmiş Milletlerin veya diğer örgütlerin girişimi ile uluslararası topluluğun gerçekleştirdiği barışı koruma harekâtlarına

Somali, Sudan (Darfur ve Güney Sudan), Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Liberya ve Kotdivuar'da (Fildişi Kıyısı) katılmıştır.

* Son olarak Türkiye'nin Afrikalılarla dostluğuna ve bütün Kıta ile sağlam ekonomik ve ticari ilişkilere ihtiyacı olduğu da yadsınamaz.

Söz konusu unsurlar Türk-Afrika ilişkilerini yoğunlaştırma olanağı sağlayabilecek çok olumlu hususlardır.

1998 yılında kabul edilen Türkiye'nin Afrika'ya Açılım Eylem Planının uygulanmaya konmasından bu yana geçen zamanda Türkiye ve Afrika arasında bu konuda yapılanlar hakkında bir bilanço çıkarmadan önce bu eylem planında öngörülen ve önerilen hususlara bir göz atmak gerekir.

Genel olarak eylem planı bütün alanlarda Türkiye ile Afrika Kıtası arasında ilişkilerin geliştirilmesini öngörüyordu. Çeşitli alanlar yanında eğitim ve savunma alanlarında işbirliğinin, ekonomik, ticari ve kültürel ilişkiler için önerilen önlemlerle birlikte siyasi ilişkileri kurmak ve diplomatik konularda karşılıklı bir anlayış yaratmak için sağlam bir zemin oluşturabileceği düşünülmüştü.

Eylem planının siyasi önlemleri aşağıdaki önerileri içermektedir:

- Afrika ülkelerine yönelik olarak temsil bakımından üst düzeyde (Devlet Başkanları, Başbakanlar ve Bakanlar) davetler yapılması
- Dışişleri Bakanlıkları arasında siyasi danışma mekanizması kurulması
- Birleşmiş Milletler, İslam İşbirliği Örgütü ve diğer uluslararası örgütler içinde Afrika ülkeleriyle temasların ve danışmaların artırılması
- Parlamento heyetleri arasında karşılıklı ziyaretlerin yapılması
- Afrika ülkelerine resmi heyetlerin gönderilmesi
- İnsani yardımların yapılması
- Birleşmiş Milletler teknik ve mali yardım programlarına katkı sağlanması
- Hukuki çerçeveyi oluşturmak için ekonomik, teknik ve bilimsel işbirliği konularında temel anlaşmaların imzalanması; arkasından yatırımların teşviki ve karşılıklı olarak korunması ve çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşmalarının yapılması
- Teknik ve uzmanlık gerektiren alanlardan sorumlu (ekonomi, ticaret, sanayi, tarım, eğitim ve sağlık) bakanların Türkiye tarafından davet edilmesi
- Teknik alanlarda kısa süreli eğitim programlarına uzmanların davet edilmesi
- Afrika ülkeleri için teknik yardım programlarının yapılması
- Afrika Kalkınma Bankası'na bölge dışı donör ülke olarak üye olunması
- Afrika İhracat-İthalat Bankası'na (Afreximbank) üye olunması
- Karşılıklı işadamları ziyaretlerinin düzenlenmesi
- Özel sektörler arasında temasların teşvik edilerek iş konseylerinin veya ortak ticaret odalarının kurulması

Ayrıca eylem planında Türkiye'nin Afrika Kıtasındaki diplomatik mevcudiyetini iyileştirmek için 15'den 12'ye düşen Afrika'daki Büyükelçilik sayısını yeni Büyükelçilikler kurarak artırılması öngörülmektedir. Başlangıçta, Afrika'da üç yeni büyükelçilik açılacaktı. Büyükelçilikler açılmasının hemen gerçekleş-

tirilmesi mali sebeplerle mümkün olmadığı için Afrika'nın kimi başkentlerinde fahri konsolosluklar açılması da öngörülmüştür. Büyükelçilik kadroları için kimi idari önlemler de önerilmektedir.

Eylem planında Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini geliştirmek için birçok önleme yer verilmiştir:

Eylem planında eğitim ve kültür alanında da önlemler öngörülmüş, Afrikalılara verilen bursların sayısı artırılmıştır. Aynı zamanda Türk burslarının daha çekici olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kültürel ilişkileri

geliştirmek için Afrika ülkeleriyle kültür anlaşmaları veya kültürel değişim programları yapılması öngörülmüştür. Üniversiteler arasında işbirliği ve temaslar teşvik edilmiştir.

Afrika'yı Türk kamuoyuna ve Türkiye'yi Afrika'ya tanıtmak için enformasyon faaliyetlerine özel bir önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu amaçla Dış Politika Enstitüsü ve Stratejik Araştırmalar Merkezleri gibi hükümet dışı örgütler tarafından Türkiye'de düzenlenen seminerlere ve konferanslara akademisyenler davet edilmesi planlanmıştır. Ayrıca söz konusu kuruluşlar bünyesinde bir Afrika İncelemeleri Merkezi'nin kurulması önerilmiştir. Bu bağlamda, Afrika'nın ekonomik, sosyal ve politik konularını incelemek için akademisyen değişiminin esas olduğuna, uzman ve araştırmacıların değişiminin da önemli olduğuna karar verilmiştir.

Savunma sanayi alanında işbirliği, hava ulaşımı ve deniz taşımacılığının artırılması ve akademik çevreler arasında daha yoğun temaslar da teklif edilmiştir.

Eylem planının politik düzeyde onaylanmasından sonra uygulamaya koymak için çabalar harcanmıştır.

Eylem planı bağlamında üst düzey memurlar için teknik ziyaretler ve politik düzeyde (devlet başkanları, bakanlar) ziyaretler düzenlenmiştir.

Zaman içinde Türk Afrika ilişkilerinin gelişmesinde ilerlemeler görülmüştür.

2003 yılında Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Afrika Ülkeleri ile Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi belgesi hazırlanmıştır. Bundan başka 2005 yılında Türk Hükümeti 2005 yılını Afrika yılı olarak ilan etmiştir. Bu çerçevede, ekonomik ve ticari anlaşmalar yapmak için karşılıklı üst düzey ziyaretler yapılmıştır. Ayrıca hukuki temeli tamamlamak için iki taraflı ekonomik ve politik mekanizmalar oluşturulmuş ve ticaret heyetlerinin

karşılıklı ziyaretleri teşvik edilmiştir. Böylece Türkiye'nin Afrika Kıtasıyla ilişkileri bir ivme ve dikkate değer bir içerik kazanmıştır.

Türkiye'nin Afrika Kıtası'na açılım politikasının önemi, Afrika'nın karşılaştığı az gelişmişlik, doğal afetler ve iç politika krizleri sorunlarına Türkiye'nin kayıtsız kalmamayı insani bir görev olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

12 Nisan 2005 yılında Türkiye'ye Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsü verilmiştir. Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'daki Türkiye Büyükelçiliği Afrika Birliği nezdinde akredite edilmiştir. Ayrıca Addis Ababa'da Ocak 2008 tarihinde yapılan X. Afrika Birliği Zirve Toplantısında Türkiye'nin Afrika Kıtası'nın stratejik ortaklarından biri olduğu onaylanmıştır.

Türkiye-Afrika ilişkileri tarihinde daha önemli bir aşama 18-21 Ağustos 2008 tarihinde İstanbul'da yapılan Türkiye ve Afrika İşbirliği Zirve toplantısında Türkiye ile Afrika arasındaki işbirliğinin resmen onaylanması olmuştur. Bu zirve toplantısında "Türkiye-Afrika İşbirliği İstanbul Deklarasyonu: "Ortak Bir Gelecek İçin İşbirliği ve Dayanışma" ve "Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi" oy birliği ile kabul edilmiştir. Bu top-

lantıya 49 ülke katılmıştır: 6 Cumhurbaşkanı, 5 Cumhurbaşkanı yardımcısı, 7 Başbakan, 1 Başbakan yardımcısı, 14 Dışişleri Bakanı, 12 Bakan, Afrika Birliğinin de içinde olduğu 11 uluslararası ve bölgesel örgütlerin temsilcileri. Türkiye ile Afrika arasındaki sürekli işbirliği mekanizması kurulması açısından kesin bir dönüm noktası olan bu zirve toplantısında, öncelikli işbirliği alanları şu şekilde belirlenmiştir: Hükümetler arası işbirliği, ticaret ve yatırım, tarım, tarımsal ticaret, kırsal kalkınma, su kaynaklarının yönetimi, küçük ve orta boy işletmeler, sağlık, barış ve güvenlik, altyapı (taşıma ve telekomünikasyon), medya, enformasyon ve enformasyon teknolojisi, çevre.

Zirve toplantısında alınan kararların uygulamaya konulmasını izlemek için” Türkiye-Afrika Ortaklığı İşbirliği Çerçevesi” belgesi hükümleri uyarınca bir izleme mekanizması da kabul edilmiştir. Zirve Toplantısından sonraki ikinci yılda Kıdemli Memurlar Toplantısı, üçüncü yılda bakanlar düzeyinde bir Gözden Geçirme Toplantısı ve beşinci yılda bir Afrika ülkesinde Türkiye-Afrika İşbirliği Zirve toplantısı yapılmasına karar verilmiştir.

Zirve Toplantısında kabul edilen işbirliği alanlarına uygun olarak hazırlanan 2010-2014 yıllarını kapsayan bir ortak uygulama planı 15 Aralık 2010 yılında Türkiye’de düzenlenen birinci Kıdemli Memurlar Toplantısında kabul edilmiştir.

Öte yandan işbirliği sürecini değerlendirmek ve Zirvenin gelecek toplantısını hazırlamak amacıyla “Bakanlar Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı” 16 Aralık 2011 tarihinde İstanbul’da yapılmıştır.

Türkiye Afrika Bölgesel Örgütleriyle de ilişkilerini geliştirmiştir. Abuja’daki (Nijerya) Türkiye Büyükelçiliği “Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)” nezdinde 2005 yılında akredite edilmiştir. Türkiye, 2008 yılında “Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (IGAD) Uluslararası Ortaklar Forumu’nun” üyesi olmuştur. Darüsselam’daki (Tanzanya)

Türkiye Büyükelçiliği 2010 yılında “Doğu Afrika Devletler Topluluğu (EAC)” nezdinde akredite edilmiştir. Lusaka’daki (Zambiya) Türkiye Büyükelçiliğinin “Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA)” nezdinde akredite edilmesi de öngörülmüştür.

Türkiye’nin Afrika Kalkınma Bankası’na ve Afrika Kalkınma Fonu’na katılımı 14-15 Mayıs 2008’te yapılan Governörler Toplantısı’nda kabul edilmiştir. Böylece Türkiye Bankanın bölge dışı 25. üyesi olmuştur.

Yetkili makamlar ve ilgili kuruluşlarla yapılan görüş alışverişleri sonunda hazırlanan Türkiye’nin Afrika politikası ilkelerini içeren Strateji Belgesi Başbakanlık genelgesi olarak yayınlanmıştır. Bu genelge gereğince Dışişleri Bakanlığının gözetiminde bir “Afrika Stratejisi Eşgüdüm Komitesi” oluşturulmuştur.

Bundan başka, Türkiye ikili ilişkilerinin gelişmesine ve Afrika ülkeleriyle yakınlaşmaya da büyük önem vermiştir. Bu bağlamda Afrika ülkelerinde yeni diplomatik misyonlar kurulması, karşılıklı ziyaretler yapılması ve her düzeyde temasların olması, iş birliği mekanizmalarını yaratılması ve gerekli anlaşmaların yapılması yoluyla ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerin hukuki çerçevesini tamamlamak için büyük çabalar harcanmıştır. İnsani yardım

programları ve ekonomik gelişmeyi hedefleyen yardım programları hazırlanmıştır. Öte yandan kültürel ilişkileri geliştirmek ve eğitim alanındaki katkıları artırmak için çabalar gösterilmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi ile Nijerya, Gana, Sudan, Tanzanya gibi Sahra'nın güneyindeki Afrika ülkelerinin parlamentolarında dostluk gruplarının olması ikili ilişkilerin gelişmesine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır.

Türkiye Afrika'daki misyonlarının sayısını artırmaya karar vermiştir. Türkiye'nin Afrika ülkelerinde 15 Büyükelçiliği vardı; bunlardan üçü (Akra/Gana, Mogadişu/Somali ve Darüsselam/Tanzanya) ekonomik veya güvenlik nedenleriyle kapatılmıştır. Bu sebeple, Türkiye'nin yakın bir tarihe kadar Afrika'da 12 Büyükelçiliği (Rabat/Fas, Cezayir/Cezayir, Tunus/Tunus, Trablus/Libya, Kahire/Mısır, Hartum/Sudan, Dakar/Senegal, Abuja/Nijerya, Kinshasa/Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Addis Ababa/Etiyopya, Pretoria/Güney Afrika ve Nairobi/Kenya) bulunmaktaydı.

Son yıllarda açılan büyükelçiliklerimiz şunlardır:

2009: Darüsselam/Tanzanya, Abidjan/Kotdivuar (Fildişi Kıyısı).

2010: Yaunde/Kamerun, Bamako/Mali, Akra/Gana, Kampala/Uganda, Luanda/Angola, Antananarivo/Madagaskar,

2011: Lusaka/Zambiya, Maputo/Mozambik, Nouakchott/Moritanya. Harare/Zimbabve, Mogadişu/Somali, Banjul/Gambiya, Juba/Güney Sudan,

2012: Niamey/Nijer, Windhoek/Namibiya, Uagadugu/Burkina Faso, Libreville/Gabon. Böylece Afrika'daki Türkiye Büyükelçiliği sayısı 31 adet olmuştur.

Açılma kararı alınan Gine Cumhuriyeti ile Çad Cumhuriyeti nezdindeki Türkiye büyü-

kelçiliklerine henüz büyükelçi atanmamıştır. İçinde bulunulan yılda Cibuti'de Türkiye Büyükelçiliği açılması kararı da alınmıştır.

2012 sonunda Afrika'daki Türkiye Büyükelçiliği sayısı 34 olacaktır.

Gelişen ilişkiler ışığında şimdi Ankara'da Sahra'nın güneyindeki ülkelerin 11'inin büyükelçilikleri bulunmaktadır (Etiyopya, Gambiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Moritanya, Nijerya, Senegal, Somali, Sudan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Uganda ve Angola). Kimi Afrika ülkeleri son zamanlarda Ankara'da büyükelçilik açmaya karar vermiştir: Kenya, Kamerun, Gine, Madagaskar, Gana, Gabon, Zambiya, Zimbabve, Ruanda, Tanzanya, Kongo Cumhuriyeti, Nijer, Güney Sudan, Cibuti, Burkina Faso, Sierra Leone. Kuzey Afrika ülkelerinin (Fas, Tunus, Cezayir, Libya ve Mısır) Türkiye'de her zaman büyükelçiliklerinin mevcut olduğunu da eklemek gerekir.

Bu münasebetle belirtmek gerekir ki Türkiye'nin Afrika politikası her zaman en üst düzeyde desteklenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın desteği olmadan Türkiye'nin dış politikası ile ilgili böyle önemli bir strateji başarısı kuşkusuz sağlanamazdı.

Son yıllarda Türkiye ile Afrika ülkeleri arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler de yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül çeşitli Afrika ülkelerini {Gana ve Gabon (2011), Kenya ve Tanzanya (2009), Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kamerun, Nijerya (2010)} ziyaret etmiştir. Başbakan Erdoğan, Etiyopya, Sudan, Somali ile Güney Afrika'yı ziyaret etmiştir. Öte yandan, Afrika Devlet Başkanları da Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir: Nijerya, Çad, Cibuti, Somali, Moritanya, Tanzanya, Uganda ve Zambiya.

9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da yapılan Birleşmiş Milletler IV. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı'nda Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Başbakan Recep Tayyip

Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu mevkidaşları ile görüşmeler yapmışlardır.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın bir kaç on yıl önce Etiyopya'yı ziyareti ve Başbakan Necmettin Erbakan'ın Nijerya'yı ziyareti dışında geçmişte Türkiye ile Sahra'nın güneyindeki Afrika ülkeleri arasında üst düzeyde çok az temasın olduğunu belirtmek gerekir. Doğal olarak Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır'ın bunun dışında olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira bu ülkelerle her zaman ve karşılıklı olarak her düzeyde temas olmuştur. Yakın geçmişte Türk ve Afrikalı bakanların veya üst düzey memurların karşılıklı ziyaretlerinin arttığı da görülmüştür. Yukarıda da değinildiği üzere, Türkiye birçok Afrika ülkesinde barış koruma harekâtlarına katkı sağlamıştır.

Türkiye'nin Afrika'da barışı, istikrarı ve kalkınmayı sağlamaya destek olma politikası bağlamında, 2010 yılında Kahire'de yapılan Darfur'un Yeniden İnşası ve Kalkınması için Uluslararası Donörler Konferansı'nda, Türkiye, Mısır ile birlikte eş başkanlık üstlenmiştir. Bu Konferans'ta Türkiye 2010-2015 yılları için sağlık, tarım ve eğitim alanlarında 70 milyon dolarlık bir yardımda bulunacağını belirtmiştir.

Öte yandan Türkiye 2010 yılında İstanbul'da Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından düzenlenen Somali Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. İkinci Konferans da içinde bulunduğumuz yıl içinde İstanbul'da yapılacaktır.

Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) Afrika Kıtası için değişik alanlarda işbirliği ve teknik yardım projeleri gerçekleştirmek amacıyla faaliyette bulunmaktadır. TİKA Afrika'daki programlar için eşgüdüm sağlamaya yönelik olarak üç Bölgesel Ofis açmıştır: Addis Ababa (2005), Dakar (2007) ve Nairobi (2012). Kahire'de de yakında bir Bölgesel Ofis açılması öngörülmektedir.. Ayrıca 2011 yılında Trablus ve Mogadişu'da İrtibat Ofisleri açılmıştır. TİKA şimdiye kadar 37 ülkede projeler yapmıştır. Türkiye'nin devlet kuruluşları

ve sivil toplum örgütleriyle yaptığı kalkınma yardımı 2009 yılında 97 milyon dolara 2010 yılında 102 milyon dolara ulaşmıştır.

Türkiye ile Afrika arasındaki taşımacılık ve hava ulaşımı sorunlarını gidermek için Türkiye ulusal havacılık şirketi Türk Hava Yolları (Turkish Airlines) Afrika'da yeni hatlar açmıştır. Türk Hava Yollarının İstanbul'dan Afrika'da çeşitli merkezlere başlattığı uçuşları şunlardır: Hartum, Addis Ababa, Lagos (2006), Johannesburg ve Cape Town (2007), Nairobi ve Dakar (2009), Darüsselam, Entebbe ve Akra (2010), Mogadişu (2012). Bittabi belirtmek gerekir ki Türk Hava Yolları'nın, Türkiye ile Fas, Cezayir, Tunus, Libya ve Mısır arasında her zaman uçuşları olmuştur.

Eğitim alanında 1991 yılından bugüne kadar Türkiye Afrikalılara 3254 burs vermiştir. Bu bursların 864 adedi kullanılmıştır. 2011-2012 eğitim yılı için Afrika ülkelerine sunulan burslar 425 adettir. Milli Eğitim Bakanlığının istatistiklerine göre Türkiye'de 589 burslu Afrikalı vardır. Bundan başka Diyanet İşleri Başkanlığı Türkiye'deki okullarda din adamları eğitimi için 116 burs vermiştir.

Öte yandan son yıllarda Türkiye'nin Afrika Kıtası ile ticaretinin sürekli şekilde arttığını belirtmek gerekir. Sahra'nın güneyindeki ülkelerle ticaret hacmi 2000 yılında 742 milyon dolar, 2005 yılında 3 milyar dolar ve 2008 yılında 5,5 milyar dolar olmuştur. Bununla birlikte, küresel ekonomik kriz Türkiye'nin Sahra'nın güneyindeki ülkelerle ticaretini olumsuz olarak etkilemiştir. Nitekim 2009 yılında ticaret hacmi 4.88 milyar dolar ve 2010 yılında 4 milyar dolarda kalmıştır, 2011 yılında ise ticaret hacmi 7,5 milyar dolara ulaşmıştır. Türkiye'nin tüm Afrika Kıtasıyla dış ticaret hacmi ile ilgili rakamlar şöyledir: 2005 yılında 9 milyar dolar, 2009 yılında 15,87 milyar dolar, 2010 yılında 14,1 milyar dolar ve 2011 yılında 17,1 milyar dolar.

Türk müteahhitleri de Afrika ülkelerinde faaliyette bulunmaktadır. 1972 ile 2010 arasında tüm dünyada 89 ülkede Türk müteah-

hitleri tarafından üstlenilen projelerin %21'i Afrika'da gerçekleştirilmiştir (39 milyar dolar). Bu projelerin %19'u Kuzey Afrika'da ve %2'si (3,7 milyar dolar) Sahra Altı Afrika'da gerçekleştirilmiştir.

Genel değerlendirme olarak Türkiye'nin Afrika Kıtasına açılımı politikasının başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Son on beş yılda, Türkiye'nin tüm Afrika ülkeleri ile bütün alanlarda ilişkileri gelişmiştir.

Bu bağlamda iki önemli tarihi belirtelim. 1998 yılında Türkiye Afrika'ya açılmak için geniş kapsamlı ve planlı bir yaklaşım içinde bir eylem planı hazırlamıştır; 2005 yılında da Türk Hükümeti 2005 yılını Afrika yılı olarak ilan etmiş ve tüm Afrika ülkeleri ve Afrika örgütleriyle ilişkilerini geliştirmek ve yoğunlaştırmak için çabalarını arttırmıştır.

Bu politikanın olumlu sonucu, Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Örgütü Güvenlik Konseyi 2008-2010 dönemi geçici üye adaylığı için Afrika ülkeleri lehine oy kullandığı zaman görülmüştür.

Elbette, Türkiye ile Afrika arasındaki dostluk ilişkileri ve yakın bir işbirliği yalnızca tüm ilgili tarafların yararına olmayacak, ayrıca bu durum kuşkusuz bölgesel ve uluslararası barış ve istikrara da katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak Afrika politikasının Türk dış politikasının gerçek bir başarısı olarak nitelendirilebileceğini söyleyebiliriz.

*Metnin orijinali Fransızcadır. İngilizce ve Türkçe çevirileri ORSAM tarafından yapılmıştır.

KAYNAKÇA

- Africa A-Z Continental and Country Profiles, Africa Institute of South Africa, Pretoria, 1998.
- Afrika'ya Açılım Eylem Planı, T:C: Dışişleri Bakanlığı, II.Basım Ağustos, 1999.
- Ansprenger, Franz, Politische Geschichte Afrikas im 20. Jahrhundert, Beck, München, 1992.
- Berthélemy, Jean-Claude ve Söderling, Ludwig, L'Afrique Emergente, OCDE Etude de Centre du Développement, Paris 2001.
- Çaycı, Abdurrahman, Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti (1858-1911), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.
- Ferro, Marc, Le livre noir du Colonialisme, Hachette Littératures, Paris, 2004.
- Girardet, Raoul, L'Idée Coloniale en France, Hachette Littératures, Paris 2007.
- Gourévitch, Jean-Paul, La France en Afrique, Acropole, Paris 2006.
- Hazar, Numan, Turkey's Opening-up to Africa, ASAM Perspective, Center for Eurasian Studies, Ankara, August 2008.
- Hazar, Numan, Turkish Policy of Opening Up to Africa, Center for Strategic Studies, Khartum, 1999.
- Hazar, Numan, La Politique d'Ouverture de la Turquie vers le Continent Africain, Université de Yaoundé II, Institut des Relations Internationales, Yaoundé 2000.
- Hazar, Numan, Küreselleşme Sürecinde Afrika ve Türkiye-Afrika İlişkileri, Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu (USAK), Ankara 2011.
- Histoire Générale de l'Afrique, Volume IV, l'Afrique de XIe au XVIe Siècle, et Tome V, l'Afrique de XVIe au XVIIIe Siècle, Paris: Présence Africaine /Edicef/UNESCO, 1991.
- Holt, P.M., A Modern History of the Sudan, Weidenfeld and Nicolson, London 1963.
- Iliffe, John, Les Africains, Histoire d'un Continent, Flammarion, Paris, 1997.
- Jolly, Jean, Histoire du Continent Africain, Tome 2, Harmattan, Paris 1996.
- Kaddache, Mahmoud, L'Algérie durant la Période Ottomane, Office des Publications Universitaires, Alger 1998.
- Karpat, Kemal H., The Politicization of Islam, Oxford University Press, Newyork 2001.
- Kavas, Ahmet, Osmanlı- Afrika İlişkileri, Kitabevi, İstanbul 2011.
- Ki-Zerbo, Joseph: Histoire de l'Afrique Noire, Librairie A. Hatier, 2008.
- Manceron, Gilles, Marianne et ses Colonies, Editions la Découverte, Paris 2003.
- Michler, Walter, Afrika Wege in die Zukunft, Horlemann, Unkel/Rhein, 1995.
- Orhonlu, Cengiz, Osmanlı İmparatorluğu'nun Güney Siyaseti: Habeş Eyaleti, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.
- Topuz, Hıfzı, Kara Afrika, Milliyet Yayınları, İstanbul 1971.
- Wesseling, Henri, Le Partage de l'Afrique, Editions Denoël, Paris 1996.
- Ziegler, Jean, Main Basse sur l'Afrique, Editions du Seuil, Paris 1980.

AKADEMİK KADRO

Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, KTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu Ekonomileri - Afyon Kocatepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ
Doç. Dr. İlyas Kemaloğlu (Kamalov)	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Habib Hüzmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmən	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Ahi Evran Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Canat Mominkulov	ORSAM Uzmanı, Avrasya, El Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Dr. Neslihan Kevser Çevik	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Elmira Chermisova	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, St. Petersburg Üniversitesi
Dr. Didem Danış	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Dr. Jale Nur Ece	ORSAM Danışmanı, Deniz Emniyeti ve Güvenliği
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bışkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Danışmanı, Avrasya
Av. Aslıhan Erbaş Açıkel	ORSAM Danışmanı, Enerji - Deniz Hukuku
Pınar Arıkan	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika - ORSAM Antananarivo (Madagaskar) Temsilcisi
Bilgay Duman	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Noyan Gürel	ORSAM İzmir Temsilcisi
Selen Tonkuş	ORSAM Erbil (Irak) Temsilcisi
Oytun Orhan	ORSAM Uzmanı, Ortadoğu
Sercan Doğan	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Nebahat Tanrıverdi	ORSAM Uzman Yardımcısı, Ortadoğu
Uğur Çil	ORSAM, Ortadoğu
Leyla Melike Koçgündüz	ORSAM, Ortadoğu & Projeler
Ufuk Döngel	ORSAM, Ortadoğu
Göknil Erbaş	ORSAM, Karadeniz
Aslı Değirmenci	ORSAM, Ortadoğu
Jubjana Vila	ORSAM, Ortadoğu
Mavjuda Akramova	ORSAM, Ortadoğu

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Dr. Tuğba Evrim Maden	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Dr. Seyfi Kılıç	ORSAM Su Araştırmaları Programı Hidropolitik Uzmanı
Kamil Erdem Güler	ORSAM Su Araştırmaları Programı
Çağlayan Arslan	ORSAM Su Araştırmaları Programı

ORSAM DANIşMA KURULU

Dr. İsmet Abdülmecid	Irak Danıştayı Eski Başkanı
Prof. Dr. Hayati Aktaş	ORSAM Trabzon Temsilcisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ramazan Daurov	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü, Direktör Yardımcısı
Prof. Dr. Vitaly Naumkin	Rusya Bilimler Akademisi Doğu Çalışmaları Enstitüsü Direktörü
Dr. Abdullah Alshamri	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - ORSAM Riyad Temsilcisi
Hasan Alsancak	BP & BTC Türkiye, Enerji Güvenliği Direktörü
Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Prof. Dr. Ahat Andıcan	Devlet Eski Bakanı, İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Dorayd A. Noori	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı Yardımcısı
Prof. Dr. Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Ali Arslan	İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü
Büyükelçi Şaban Murati	Arnavutluk Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü
Başar Ay	Türkiye Tekstil Sanayii İşveren Sendikası Genel Sekreteri
Hediye Levent	Gazeteci (Suriye)
Prof. Dr. Mustafa Aydın	Kadir Has Üniversitesi Rektörü
Doç. Dr. Ersel Aydınlı	Bilkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı & Fulbright Genel Sekreteri
Yaşar Yakış	Büyükelçi, Dışışleri Eski Bakanı
Patrick Seale	Ortadoğu ve Suriye Uzmanı
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Aftab Kamal Pasha	Hindistan Batı Aşya Araştırmaları Merkezi Başkanı
İtir Bağdadı	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Bölümü
Prof. Dr. İdris Bal	TBMM 24. Dönem Milletvekili
Yrd. Doç. Dr. Ersan Başar	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölüm Başkanı
Dr. Sami Al Taği	Orient Research Center Başkanı
Kemal Beyatlı	Irak Türkmen Basın Konseyi Başkanı
Barbaros Binicioğlu	Ortadoğu Danışmanı
Safarov Sayfullo Sadullaevich	Tacikistan Cumhurbaşkanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Ali Birinci	Polis Akademisi
Doç. Dr. Mustafa Budak	Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdür Yardımcısı
Dr. Hasan Canpolat	İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
E. Hava Orjeneral Ergin Celasin	23. Hava Kuvvetleri Komutanı
Volkan Çakır	ORSAM Danışmanı, Afrika
Doç. Dr. Mitat Çelikpala	Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Çetiner Çetin	Gazeteci (Orta Doğu)
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya	YÖK Başkanı
Dr. Didem Daniş	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Galatasaray Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
Prof. Dr. Volkan Ediger	İzmir Ekonomi Üniversitesi, Ekonomi Bölümü
Prof. Dr. Cezmi Eraslan	Başbakanlık Atatürk Araştırma Merkezi Başkanı
Prof. Dr. Çağrı Erhan	Ankara Üniversitesi, Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Dr. Amer Hasan Fayyadh	Bağdat Üniversitesi, Siyaset Bilimi Fakültesi Dekanı
Dr. Farhan Ahmad Nizami	Oxford Üniversitesi İslami Çalışmalar Merkezi Yöneticisi
Av. Aslıhan Erbaş Açikel	ORSAM Danışmanı, Enerji - Deniz Hukuku
Cevat Gök	Irak El Fırat TV Türkiye Müdürü
Mete Göknel	BOTAŞ Eski Genel Müdürü
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü
Timur Göksel	Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
Numan Hazar	Emekli Büyükelçi
Habib Hürmüzlü	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu
Doç. Dr. Pınar İpek	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Tuğrul İsmail	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Alexandr Koleşnikov	Diplomat
Dr. İlyas Kamalov	ORSAM Avrasya Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	ORSAM Danışmanı, The Black Sea International Koordinatörü - Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. Şenol Kantarcı	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Selçuk Karaçay	Vodafone Genel Müdür Yardımcısı
Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu	Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
İsmet Karalar	Edremit Belediye Başkanı Danışmanı
Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman	Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli	Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Aleksandr Knyazev	Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek)
Prof. Dr. Erol Kurubaş	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Talip Küçükcan	Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Arslan Kaya	KPMG, Yeminli Mali Müşavir
Dr. Hicran Kazancı	Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
İzzettin Kerküklü	Kerkük Vakfı Başkanı
Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu	Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Av. Tuncay Kılıç	Edremit Belediye Başkanı
Dr. Max Georg Meier	Hanns Seidel Vakfı Proje Müdürü (Bişkek)
Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa	Bağdat Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahir Nakip	Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Uluslararası Antalya Üniversitesi
Prof. Dr. Çınar Özen	Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Murat Özçelik	Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarı
Muhammed Nurettin	Beyrut Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Bahadır Pehlivan Türk	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Victor Panin	Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya Federasyonu)
Doç. Dr. Fırat Purtaş	Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya - ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv. Öğretim Üyesi
Ersan Sarıkaya	Türkmeneli TV (Kerkük, Irak)
Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. İbrahim Sirkeci	Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
Dr. Aleksandr Sotnichenko	St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Zaher Sultan	Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
Dr. Irina Svistunova	Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin	Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Mehmet Şüküroğlu	Enerji Uzmanı
Doç. Dr. Oktay Tanrısever	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Erol Taymaz	ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampusü Rektör Yardımcısı
Prof. Dr. Sabri Tekir	İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
Dr. Gönlül Tol	Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
M. Ragıp Vural	2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
Dr. Ermanno Visintainer	Vox Populi Direktörü (Roma, İtalya)
Dr. Umut Uzer	İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Prof. Dr. Vatanyar Yagya	St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Avrasya Danışmanı
Osman Göksel	BTC ve NABUCCO Koordinatörü

Timur Göksel	Beyrut Amerikan Üniversitesi Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Muhamad Al Hamdani	Irak'ın Ankara Büyükelçiliği Kültür Müsteşarı
Habib Hüzmüzlü	ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Numan Hazar	Emekli Büyükelçi
Doç. Dr. Pınar İpek	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. Tuğrul İsmail	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Dr. İlyas Kamalov	ORSAM Avrasya Danışmanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Şenol Kantarcı	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Selçuk Karaçay	Vodafone Genel Müdür Yardımcısı (Türkiye)
Doç. Dr. Nilüfer Karacasulu	Dokuz Eylül Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. M. Lütfullah Karaman	Fatih Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Yrd. Doç. Dr. Şaban Kardeş	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr. Elif Hatun Kılıçbeyli	Çukurova Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Aleksandr Knyazev	Rus-Slav Üniversitesi (Bişkek, Kırgızistan)
Prof. Dr. Erol Kurubaş	Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Talip Küçükcan	Marmara Üniversitesi, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Müdürü
Arslan Kaya	KPMG, Yeminli Mali Müşavir
Dr. Hicran Kazancı	Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi
İzzettin Kerküklü	Kerkük Vakfı Başkanı
Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu	Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı
Prof. Dr. Mosa Aziz Al Mosawa	Bağdat Üniversitesi Rektörü
Prof. Dr. Mahir Nakip	Erciyes Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
Doç. Dr. Tarık Oğuzlu	ORSAM Danışmanı, Ortadoğu - Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Çınar Özen	Ankara Üniversitesi, SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Murat Özçelik	Türkiye Cumhuriyeti Bağdat Büyükelçisi
Doç. Dr. Harun Öztürkler	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisat Bölümü
Dr. Bahadır Pehlivan Türk	TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Victor Panin	Pyatigorsk Üniversitesi (Pyatigorsk, Rusya)
Doç. Dr. Fırat Purtaş	Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, TÜRKSOY Genel Sekreter Yardımcısı
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Kerkük Vakfı Genel Sekreteri
Dr. Yaşar Sarı	ORSAM Danışmanı, Avrasya – ORSAM Bişkek Temsilcisi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
Ersan Sarıkaya	Türkmeneli TV - (Kerkük, Irak)
Dr. Bayram Sinkaya	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim Sirkeci	Regent's College (Londra, Birleşik Krallık)
Dr. Aleksandr Sotnichenko	St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Zaher Sultan	Lübnan Türk Cemiyeti Başkanı
Dr. Irina Svistunova	Rusya Strateji Araştırmaları Merkezi, Türkiye-Ortadoğu Araştırmaları Masası Uzmanı
Doç. Dr. Mehmet Şahin	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Türel Yılmaz Şahin	Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Mehmet Şüküroğlu	Enerji Uzmanı
Doç. Dr. Oktay Tanrısever	ODTÜ, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Prof. Dr. Erol Taymaz	ODTÜ, Kuzey Kıbrıs Kampüsü Rektör Yardımcısı (KKTC)
Prof. Dr. Sabri Tekir	İzmir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekanı
Dr. Gönül Tol	Middle East Institute Türkiye Çalışmaları Direktörü (ABD)
Doç. Dr. Özlem Tür	ORSAM Ortadoğu Danışmanı, ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü
M. Ragıp Vural	2023 Dergisi Yayın Koordinatörü
Dr. Ermanno Visintainer	Vox Populi Direktörü (Roma-İtalya)
Dr. Umut Uzer	İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri
Prof. Dr. Vatanyar Yagya	St. Petersburg Şehir Parlamentosu Milletvekili, St. Petersburg Üniversitesi (Rusya Federasyonu)
Dr. Süreyya Yiğit	ORSAM Avrasya Danışmanı

ORTADOĞU ETÜTLERİ YAYIN KURULU

Meliha Benli Altunışık	ODTÜ
Bülent Aras	Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı
Tayyar Arı	Uludağ Üniversitesi
İlker Aytürk	Bilkent Üniversitesi
Recep Boztemur	ODTÜ
Katerina Dalacoura	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
F. Gregory Gause	Vermont Üniversitesi (ABD)
Fawaz Gerges	Londra Ekonomi Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Ahmet K. Han	Kadir Has Üniversitesi
Raymond Hinnebusch	St. Andrews Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Rosemary Hollis	City Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Bahgat Korany	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)
Peter Mandaville	George Mason Üniversitesi (ABD)
Emma Murphy	Durham Üniversitesi (Birleşik Krallık)

ORTADOĞU ANALİZ YAYIN KURULU

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık	ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Hasan Kanbolat	ORSAM Başkanı
Doç. Dr. Hasan Ali Karasar	Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
Yrd. Doç. Dr. Serhat Erkmen	ORSAM Danışmanı, Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

MithatpaŐa Caddesi 46/6 Kızılay-ANKARA
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr